

**СЪВМЕСТНО СТАНОВИЩЕ
НА
БЪЛГАРСКИ ХЕЛЗИНКСКИ КОМИТЕТ
И
БЪЛГАРСКИ ЦЕНТЪР ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА**

по конституционно дело № 3/99 г.

Относно: искане на група народни представители от XXXVIII Народно събрание за установяване на противоконституционността на политическа партия “Обединена македонска организация – Илинден”, партия за икономическо развитие и интеграция на населението” (“ОМО Илинден” – ПИРИН)

Предмет на искането до Конституционния съд на РБ, подписано от 61 народни представители и внесено в Конституционния съд на 4 март 1999, е установяване на противоконституционността на политическата партия “Обединена македонска организация – Илинден - партия за икономическо развитие и интеграция на населението” (“ОМО Илинден” – ПИРИН), със седалище град Благоевград, регистрирана от Софийски градски съд, ДВ. бр. 16 от 1999 г.

Искането си групата депутати е обосновала с противоречие между регистрираната политическа партия “ОМО Илинден” – ПИРИН и забраната на чл.11 ал. 4 на Конституцията на партии на етническа основа, както и на противоречие между новосъздадената партията и забраната на на чл. 44 ал. 2 на Конституцията на организации чиято “дейност е насочена срещу суверенитета, териториалната цялост на страната и единството на нацията”.

I. ПРЕДВАРИТЕЛНИ ВЪПРОСИ

Характерът на производството по член 149 ал. 1 т. 5

Съгласно разпоредбата на член 149 ал. 1 т. 5 на Конституцията, Конституционният съд се “произнася по спорове за конституционността на политическите партии и сдружения”. Тази конституционна разпоредба повдига определени проблеми при нейното тълкуване и прилагане, поради дублирането на правомощия между Конституционния съд и редовните съдилища. Несъмнено, Конституционният съд ще бъде изправен пред необходимостта да тълкува разпоредбите на посочения конституционен текст преди да се произнесе в хода на това производство, за да реши повдигнатият пред него спор.

С този проблем Конституционният съд се сблъска още в едно от първите си дела, к.д. 1/91 г., по което от него бе поискано да установи противоконституционността на политическата партия Движение за права и свободи. В едно от становищата на разделения съд четем:

“В тази част основанието за забраната по чл. 44, ал. 2 от Конституцията и основанието за разпускане на политическата партия по чл. 23, ал. 1 във връзка с чл. 22, ал. 1, т. 4 ЗПП се покриват. От това обаче не възниква конкуренция на основания. Конституционната норма на чл. 44, ал. 2 не е

предназначена да регламентира условията за забраняване (разпускане) на политически партии. Според ал. 3 на същия текст и чл. 11, ал. 3, изр. 2 това се определя със закон и именно такъв се явява Законът за политическите партии. Значението на ал. 2 е друго. В нея е установено едно от основните права на гражданите - правото свободно да се сдружават (срв. и систематическото място на текста - глава втора от Конституцията, озаглавена "Основни права и задължения на гражданите"). След като това право е провъзгласено (в ал. 1), ал. 2 посочва ограниченията, на които подлежи упражняването му. ... Следователно ал. 2 на чл. 44 от Конституцията трябва да бъде тълкувана в този смисъл, а не като целяща да уреди основанията за разпускане на политическите партии. Това, както се посочи, става със закон. Ето защо не възниква конкуренция или дублиране на основания, нито съществуват два паралелни режима - един по Конституцията, съобразно който се осъществява контрол за конституционност на политическите партии с оглед на тяхната дейност, осъществяван от Конституционния съд, и друг по ЗПП, осъществяван от Върховния съд по предложение на главния прокурор, който води до разпускане на дадена политическа партия.”¹

Следователно, при осъществяването на правомощията си по член 149 ал. 1 т. 5 – 8, и особено в случаите на установяване на противоконституционност на партия или сдружение по точка 5, Конституционният съд е изправен пред един по съществуването си установителен иск. Това определя и специфичната задачата на Конституционния съд в това производство, а именно събирането на относимите доказателства, установяване на конкретната фактическа обстановка, и в крайна сметка преценка на така установената фактическа обстановка от гледна точка на конституционносъобразност. Основната тежест за предоставяне на доказателства в подкрепа на искането, естествено, е на автора или авторите на искането.

Поради спецификата на производството пред Конституционния съд, конституираните страни неизбежно изграждат своите становища на базата на доказателствата, които те имат на разположение. Невъзможността за преценка на цялостния доказателствен материал създава известен риск от едностранност на становищата. Като се стреми да избегне такава едностранност при описанието на фактите, това съвместно становище се основава не само на материалите от изследователската дейност на Български хелзинкски комитет, но и на всички публикувани изследователски материали по темата².

II. ПРИЛОЖИМОТО ПРАВО

1. Обхват и приложно поле на забраната на член 44 ал. 2

Систематичното място на текста от основния закон забраняващ организации чиято “дейност е насочена срещу суверенитета, териториалната цялост на страната и единството на нацията” е в глава “Основни права и задължения на гражданите”. Първата алинея на член 44 съдържа общата конституционна гаранция за свобода на сдружаване. Свободата на сдружаване обаче е залегнала като основен принцип на Конституцията още в член 12, в Глава първа,

¹ Държавен вестник, бр.35/92 г.
² Български хелзинкски комитет и Български център по правта на човека са готови да предоставят всички цитирани материали.

42

“Основни начала”. Конституционният съд, в свое решение, вече е имал възможността да посочи значението на свободата на сдружаване в конституционното устройство:

“Правото на сдружаване е основно право на личността. Свободното му осъществяване е една от най-важните характеристики на правовата държава. Правото на сдружаване съчетава либералната идея за свободата на индивида с колективистичната идея за обединяване усилията на повече хора за постигане на определени цели. Самото упражняване на правото на сдружаване е израз и изява на свободна воля и свободен избор.³

Както систематичното място на принципа на свобода на сдружаване, така и структурата на член 44 сочат, че конкретният текст на чл. 44 (2) определя конституционните граници на свободата на сдружаване и допустимите по Конституция ограничения на тази свобода. Както Конституционният съд е посочил, конкретната преценка при тълкуването на тези ограничения е въпрос на “баланс между интересите на гражданите, обединени в сдружение, от една страна, и държавата и останалите граждани, от друга страна”⁴. В търсенето на баланса между правото на сдружаване и необходимите ограничения, Конституционният съд неизбежно ще трябва да изхожда и от основните начала на Конституцията и гаранциите за други основни права, като свободата на изразяване и свободата на съвестта. Като отправна точка в този анализ могат да послужат и разпоредбите на международните договори, ратифицирани от Република България, гарантиращи тези основни права, както и практиката по тяхното тълкуване.

С оглед конкретните цели на настоящото производство, специално внимание би трябвало да се обърне на посочените в искането основания за забрана на “ОМО Илинден – ПИРИН”, а именно, “дейност насочена срещу суверенитета, териториалната цялост на страната и единството на нацията”.

2. Изискване за конкретна дейност

Групата депутати в своето искане посочват, че “противоконституционността на една партия или сдружение не се определя само от документите, които са представени при съдебната ѝ регистрация”..., а от дейността, която тя извършва”. Българската Конституция в своя член 11, ал. 3 определя дейността присъща само на политически партии, като съдействане “...за формиране и изразяване на политическата воля на гражданите”, а чл. 1 от Закона за политическите партии допълва тази дефиниция с израза “...чрез избори или по друг демократичен начин”. Същественото за този вид дейност е участието в процеса на формирането на държавните органи, чрез които според основния закон народът осъществява държавната власт (член 1, ал. 2 от Конституцията), но наред с това включва и провеждането на митинги, събрания и други форми на агитация в подкрепа на определени възгледи.

Няма никакво съмнение, че под прикритието на уставните си цели една партия може да извършва дейност несъвместима с тях. Няма съмнение, също така, че при преценката на дейността на една новосъздадена организация, може да се

³ Решение № 10 от 6.X.1994 г. по конституционно дело № 4/94 г. на Конституционния съд на Република България, Държавен вестник, бр. 87/94 г.

⁴ Решение № 10 от 6.X.1994 г. по конституционно дело № 4/94 г.

вземе предвид и дейността на отделни нейни членове и, с още по-голямо основание, на нейните ръководители. Предвидените от Конституцията ограничения на свободата на сдружаване, визират именно онези случаи, в които демократичната конституционна уредба трябва да бъде предпазена от посегателства срещу основните ѝ принципи и ценности. Ограничаването на контрола до чисто формални основания, без да се отчита дейността, настояща и в миналото, на членовете на една организация, би направило конституционната демократична уредба прекалено беззащитна⁵.

В същото време не бива да се забравя, че именно тази демократична уредба изисква всяка санкция, предприета от страна на държавните органи, да почива на ясни и безспорни доказателства. Контролът върху целите и дейността на партиите освен това трябва да бъде осъществяван по начин, необходим в едно демократично общество, така както постановява Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи. В противен случай е реална опасността в името на “опазването” на демократичната конституционна уредба, тя да бъде тихомълком отменена. Както обществото като цяло преминава през труден и понякога драматичен период на преход от диктатура към демокрация, така и отделните хора, включително лидерите на партиите и организациите, променят своите убеждения и нагласи. В това, във всеки момент да им бъде даден шанс за това, се състои един от основните принципи на демокрацията. В това е и великият смисъл на член 1 от Всеобщата декларация за правата на човека, която вмениява в дълг на всички хора да се отнасят един към друг като братя.

Част от този труден баланс е и преценката за дейността на една организация, която е уникална като съвкупност от цели и членска маса.

3. Дейност насочена срещу суверенитета и териториалната цялост

Както и другите основания за ограничаване на свободата на сдружаване, и това основание трябва да бъде тълкувано в цялостния контекст на основните принципи на Конституцията и гаранциите за основните свободи. Суверенитетът и територията на една страна не са абсолютни категории. Те подлежат на преоценка и развитие. Те са част от постоянния политически дебат, и все повече ще бъдат, в един свят на нарастващ международен обмен във всички области на живота и икономическа и политическа интеграция⁶. Абсолютизирането на суверенитета и териториалната цялост на страната до степен да се обяви за посегателство срещу тях дори обсъждането на въпроса, би довело до пълно блокиране на политическия живот и функционирането на демократичните институции. Ограничаването на дейността, насочена срещу териториалната цялост и суверенитета на държавата, която е забранена от Конституцията, от тази която е конституционно допустима ще трябва да вземе предвид основните

⁵ Такава позиция заема и Европейският съд по правата на човека по делото *Обединена комунистическа партия на Турция*, заявявайки в пар. 58, че: “... Съдът не може да изключи възможността политическата програма на една партия да прикрива цели и намерения различни от обявените. За да се провери това, програмата на партията трябва да бъде сравнена с конкретните действия на партията и заеманите от нея позиции”. (European Court of Human Rights, *United Communist Party of Turkey v. Turkey*, 1998, §58)

⁶ Най-очевидният пример в това отношение е категоричната подкрепа на всички основни политически сили за присъединяването на страната ни към Европейския съюз. Това присъединяване обаче е свързано със съществено ограничаване на суверенитета на държавата, поради отказа от редица класически правомощия на националната държава.

механизми на функциониране на демократичните институции, и гаранциите за свобода на изразяване, свобода на съвестта, събранията и сдружаването. В този смисъл следва да се ограничи само онази дейност, насочена срещу суверенитета и териториалната цялост на страната, която отказва да премине през демократичните конституционни процедури и институции, която се опитва да разруши тези процедури и институции и наложи своята програма в нарушение на предвидените в Конституцията начини за взимане на политически решения. Разширяването на обхвата на този конституционен текст отвъд така посочените рамки без съмнение ще доведе до противоречие с други конституционни норми и принципи, до ограничаване на основни права на човека, предвидени също в Конституцията, и в крайна сметка до изопачаване смисъла на разпоредбата.

Най-типичен пример за искания, които са насочени срещу основни конституционни принципи, са тези на многобройните български монархически партии. Тъкмо поради това, че изразяването и пропагандирането на техните идеи става по конституционно и законово установения ред, тези партии съществуват и действат свободно в Република България от години.

За да произнесе своето решение, Конституционният съд трябва да разтълкува и разпоредбите на основния закон, признаващи и гарантиращи както свободата на изразяване, така и свободата на политическото слово. Митингите, събранията и другите форми на политическа агитация са част от дейността на всяка политическа партия. От друга страна, те са форуми на изява на политическото слово не само когато то е приемливо за мнозинството, но и когато не е. Обсегът и значението на свободното слово са от изключително значение като вътрешно присъщи на демократичното и плуралистично общество. По подобен начин тълкува нормата на член 10 от Европейската конвенция за правата на човека и Европейския съд по делото Хандисайд с/у Великобритания:

“Обсегът и значението на свободното слово са от изключително значение като вътрешно присъщи на демократичното и плуралистично общество. Свободата на изразяване съставлява един от основополагащите принципи на демократичното общество, едно от основните условия за неговия прогрес и за развитието на всеки човек. Според член 10(2) тази свобода е приложима не само по отношение на информация и идеи, които се приемат благосклонно, считат се безобидни по съдържание или незаслужаващи внимание, но и спрямо такива, които са обидни, шокиращи или разстройващи държавата или която и да е част от обществото. Такива са изискванията на плурализма, толерантността и широтата на мислене, без които не може да съществува едно демократично общество”⁷

4. Дейност насочена срещу единството на нацията

Заплахата за единството на нацията като основание за ограничаване на свободата на сдружаване също повдига определени тълкувателни проблеми. Прочитът и на това основание трябва да бъде в контекста на всички разпоредби на Конституцията. Както вече е посочил Конституционният съд:

“Като е изградена върху идеята за единството на българската нация, Конституцията на Република България същевременно признава съществуването на религиозни, езикови и етнически различия, респ. на

⁷ European Court of Human Rights, Handiside v. UK., 1976, §49.

45

носителите на такива различия. Указания в тази насока съставляват редица конституционни текстове (вж. чл. 37, ал. 1, в който се говори за "търпимост и уважение между вярващите от различни вероизповедания"; чл. 36, ал. 2, в който се споменава за "гражданите, за които българският език не е майчин"; чл. 29, ал. 1, който защитава срещу "насилствена асимилация"; чл. 44, ал. 2, който забранява организации, чиято дейност е насочена "към разпалване на национална, етническа или религиозна вражда"; чл. 54, ал. 1, който установява правото на личността "да развива своята култура в съответствие с етническата си принадлежност")."⁸

Това признаване от Конституцията на етническото и верско разнообразие в България, и инкорпорирането в нея на гаранции за толерантност между етноси и изповедания като основен принцип на конституционната уредба на демократична България е едно от свидетелствата за разбирането на нацията като политическо понятие. В този смисъл, националното единство е изразено в закрепената в Конституцията демократична политическа уредба, и заплахата за националното единство е по същество заплахата за установените с Конституцията принципи и институции. Поради това, заплахата за националното единство до голяма степен се припокрива със заплахата за териториалната цялост и суверенитета на държавата. Подобно тясно разбиране на понятието за единство на нацията като основание за ограничаване на правото на сдружаване е единствено съвместимо с разпоредбата на член 11(2) от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи. В нея като основания за ограничаване на правото на свобода на мирните събрания и свободно сдружаване са изброени: националната и обществена сигурност, предотвратяването на безредици и престъпления, защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите. Това са единствените и изчерпателно изброени легитимни цели, при това използването им следва да бъде съобразено с нормите на едно демократично общество. Докато посегателството срещу териториалната цялост без съмнение може да бъде включено в понятието за национална сигурност като легитимна цел на ограничаването на правото на сдружаване, подобна очевидна връзка между единството на нацията и кое да е от другите гореизброени основания не съществува. Това налага необходимостта от неговата тясна интерпретация.

5. Обхват и приложно поле на забраната на партии на етническа основа

Определянето на точното съдържание на разпоредбата на чл. 11 (4) зависи от тълкуването на конкретния текст и на систематичното място на тази разпоредба в Конституцията⁹. Принципното значение на тази норма според Конституционния съд е да очертае фундаменталните ценности, върху които е изградено държавното устройство и гражданското общество и да подчертае върховенството на правата на човека. Съдът изрично посочва, че: "забраната" за образуване на политически партии на етническа, расова или верска основа е поставена на един хоризонтален ред със "забраната" за образуване на политически партии, които си поставят за цел насилствено завземане на държавната власт".¹⁰ И това е правилният подход за тълкуването на тази

⁸ Решение по к. д. № 1/1991 г., Държавен вестник, бр.35/92 г.

⁹ Обстоен анализ на разпоредбата на чл. 11 ал. 4 Конституционният съд е направил в Решение № 4 от 21.IV.1992 г. по конст. д. 1/91 г. на КС на РБ, Държавен вестник, бр. 35/92 г.

¹⁰ Решение по к. д. № 1/1991 г., Държавен вестник, бр.35/92 г.

забрана също от гледна точка на разпоредбата на член 11(2) от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, в която етническата и верската основа сами по себе си, както става ясно от по-горе, не могат да служат като основания за ограничаване на правото на сдружаване. Основната цел на разпоредбата на член 11 от Конституцията е да гарантира реалното осъществяване на принципа на политическия плурализъм. Именно в тази светлина следва да се тълкува и забраната за партии на “етническа, расова и верска основа”, като забрана на политически организации, които използват религиозните вярвания или етническа принадлежност в преследване на целите си за разрушаването на политическия плурализъм в управлението на държавата.

Конституцията на Република България в редица свои разпоредби признава съществуването на религиозни, езикови и етнически различия, установява принципа на толерантност в съжителството между различните етноси и вярвания, и гарантира редица права на личата, принадлежащи към малцинства. Простото членство на лица от едно вярване или един етнос в една политическа партия не би могло да бъде основание за нарушение на член 11 ал.4 на Конституцията¹¹. Както посочва и Конституционният съд, целта на тази разпоредба не е “да установи една забрана, насочена срещу определена категория или категории лица, отличаващи се по етнически, расов или верски признак”. Целта на Конституцията е да забрани политически организации, които си поставят цели и задачи и извършват дейности в противоречие с основните принципи на управление, залегнали в Конституцията, с политическия плурализъм; цели, задачи и дейности, насочени срещу конституционната уредба, като привлича вниманието върху особената опасност, която крият идеологии базирани на етническа и верска нетърпимост при мобилизирането на подкрепа за подобни политически партии. Това тълкуване произтича от структурата и логиката на Конституцията, и е единственото тълкуване в съответствие с ратифицираните от страната международни договори¹².

Всичко това води до извода, че забраната, установена в член 11, ал. 4, да бъдат образувани партии на етническа и верска основа изхожда от разбира нето да не се използват етническите, религиозни и езикови различия по начин засягащ демократичните основи и принципи на Конституцията. Обратното би поставило под съмнение признатите и гарантирани от основния закон права и свободи. А съществуването на различните (малцинствата) от мнозинството е въпрос на факт, а не въпрос на право. Именно защото тези различия съществуват, държавата е създала правото за тях.

¹¹ Редица политически партии в страната са с ясно изразен български етнически състав, и идеология, която до голяма степен поставя като централна ценност този етнически състав. Българския етнически състав на тези партии в никакъв случай, обаче, не е основание за тяхната забрана.

¹² По делото *Сидиропулос с/у Гърция*, Европейската комисия по правата на човека прие, че “националните съдилища основателно са могли да приемат, че истинската цел на сдружените е да пропагандира идеята, че съществува “македонско” малцинство в Гърция, и че правата на това малцинство не се спазват в пълна степен”. Съдът по същото дело посочва, че “учредителите на сдружението, както в конкретния случай, заявяват малцинствено самосъзнание, Документът от Копенхаген на Конференцията по човешкото измерение на ОССЕ (Глава IV) от 29 юни 1990 и Хартата за нова Европа от 21 ноември 1990, която Гърция също е подписала, им позволява да създават сдружения за защита на тяхното културно и духовно наследство”. (Виж *European Court of Human Rights, Sidirooulos and others v. Greece, 1998, §44*).

III. ДЕЙНОСТ ОТНОСИМА КЪМ НАСТОЯЩИЯ СПОР

1. Организации на лица с македонско самосъзнание

Искането на групата народни представители посочва "ОМО Илинден – ПИРИН" като партия "първоприемник" на Независимата македонска организация "Илинден", създадена през ноември 1989 г. и на формираната по-късно през 1990 г. като гражданско сдружение Обединена македонска организация (ОМО) "Илинден". Според авторите на искането, тези организации си поставят като крайна цел "образуване на независима македонска държава чрез откъсване на Пиринска Македония от България". На друго място в искането, когато се обосновава противоречието с текста от Конституцията, забраняващ организации, чиято дейност е насочена срещу суверенитета, териториалната цялост и единството на нацията, се твърди: "Дейността на ОМО "Илинден" противоречи на това конституционно изискване". Има се предвид очевидно дейността не на "ОМО Илинден" – ПИРИН, а на досегашната организация (или организации) с подобно име.

Презумпция за пряка приемственост е невярна и подвеждаща в много отношения, но най-вече по отношение на партията-обект на настоящото конституционно дело. Подобно гледище е широко разпространено в обществото, плод на неосведоменост и нежелание за по-задълбочено запознаване с проблема. Това гледище (много често съзнателно) игнорира вътрешното разнообразие сред организациите, самоопределящи се като "македонски" в Република България. Ето защо е необходимо да се изяснят някои факти от и около тяхното зараждане и развитие.

Първото сдружение на граждани с македонско самосъзнание, което се формира в България след 10 ноември 1989 г. е Независимата македонска организация "Илинден" (ВМРО-независима) с председател г-н Георги Солунски. Тя се създава на 14 ноември 1989 г. в София и взема участие в редица публични прояви, включително в двата първи митинга на зараждащата се тогава опозиция – от 18 ноември 1989 г. и от 10 декември 1989 г. В края на 1989 и през първите месеци на 1990 г. организацията успява да създаде местни групи в бившия Благоевградски окръг където постепенно започва да се измества центъра на нейната дейност. През този период единственото, много общо формулирано искане, което организацията издига, е "за защита на македонското малцинство в България". На 11.03.1990 г. Независимата македонска организация "Илинден" (ВМРО независима) проведе мирна манифестация, с която внесе петиция до Народното събрание "за правата на човека и свободното етническо самоопределение на гражданите на НРБ". Скоро след внасянето на петицията, дейността на организацията се преценява от Софийска градска прокуратура, на основание на внесената петиция и на други прояви на организацията, като политическа по същество, поради което на 15 май 1990 г. прокуратурата на основание чл.13, ал.4 от Закона за политическите партии прави предложение организацията или "да прекрати своята дейност или в едномесечен срок да се регистрира като политическа партия, съгласно изискванията на Закона за политическите партии".¹³ Това предложение е последвано много скоро, на 23 май 1990 г., от второ такова, с

¹³ Предложение от Софийския градски прокурор по реда на чл.13 ал.4 от Закона за политическите партии от 15 май 1990 г., Архив на БХК.

което СГП изисква от организацията “да прекрати незабавно своята дейност”. Сдружението, чиято база е в София, скоро след това се преименува в Традиционна македонска организация – ВМРО (независима) “Илинден” и на 29 юни 1992 г. получи статут на юридическо лице от Софийски градски съд.¹⁴ Този статут впоследствие бе атакуван пред Върховния съд от Софийска градска прокуратура и на 23 април 1993 г. решението за вписване бе отменено поради това, че значението на абривиатурата ВМРО не е пояснено, че не е изяснен статута на почетните членове и че съществуват неуредени въпроси с членството и избора на клубни представители.¹⁵ Основанията за прекратяване нямат отношение към “македонския” характер на сдружението. Впоследствие, на 3 юни 1998 г., сдружението получи статут на юридическо лице от Софийски градски съд като Традиционна македонска организация (ТМО)-ВМРО с председател г-н Георги Солунски¹⁶. Доколкото в искането на групата народни представители корените на партията – обект на настоящото конституционно дело се търсят в Независимата македонска организация “Илинден”¹⁷, то следва да се каже, че последната, бидейки с редовна и неоспорена регистрация, очевидно не представлява проблем от гледна точка на законността в Република България.

В годините след 1990 в Република България се създават и редица други организации на граждани с македонско самосъзнание. През периода 1990-1998 г. са формирани около петнадесет такива организации, сред които: Обединена македонска организация “Илинден”; Комитет за защита на правата на македонците от пиринския дял на Македония; Културно-просветно дружество “Яне Сандански” – Микрево; Комитет за репресиите срещу македонците в пиринския дял на Македония; Съюз за просперитет на Пиринска Македония; Традиционна македонска организация-ВМРО (независима) “Илинден”; Комитет за борба и солидарност в Пиринска Македония; Македонска демократична партия; Културно-спортно дружество “Светлик”; Съюз на християнските братя “Св. Илия”; Народна академия на Пиринска Македония; Традиционна македонска организация-ВМРО; ОМО “Илинден” – Демократично действие и др. По-голямата част от тези организации не са търсили възможност да придобият статут на юридически лица, макар някои от тях да съществуват и действат от много години. Те са с различна идейна, политическа и културна ориентация, с различна активност, различна степен на радикалност при отстояването на своите възгледи и различни финансови и организационни възможности.

¹⁴ Виж Решение на СГС по ф.д. № 9698/1992 г. от 29.06.1992 г.

¹⁵ Виж Решение № ф48/93 на Върховния съд на Република България от 15 април 1993 г.

¹⁶ Според регистрирания от Софийски градски съд Устав на Традиционната македонска организация - ВМРО (независима) целите и задачите на организацията са:

“1. Да изследва историческите събития и четническите борби в Македония и Одринско против петвековното османско владичество; 2. Да издирва, събира и опазва паметници на македонския бит и култура; 3. Да популяризира македонските традиции и култура.”. Тези цели организацията ще постига като, “действа на основата на Конституцията и законите на Република България и:

1. Организира провеждането на събрания, симпозиуми и сбирки; 2. Организира и провежда фестивали, театрални спектакли, музикални и поетични рецитали и изложби; 3. Участва в продуцирането и режисирането на видеофилми; 4. Изгражда и поддържа информационен фонд; 5. Подпомага болни и социално слаби граждани.”

¹⁷ Виж в искането: “ОМО “Илинден” е създадена фактически през 1990 г., като първоприемник на независимото македонско сдружение “Илинден””.

В искането на групата народни представители не е взето под внимание не само разнообразието от идейни позиции и платформи на различните организации, обявяващи себе си за “македонски”. В него е представено едностранчиво и идейното развитие вътре в ОМО “Илинден”, която още от създаването си и през целия период на своето развитие е една хетерогенна група. ОМО “Илинден” се създава като гражданско сдружение на 14 април 1990 г. Неин пръв председател става г-н Стоян Георгиев. В член 1 от приетия при учредяването устав се посочва, че целта на организацията е “да сплоти всички македонци, граждани на НРБ, на земляческа и културна основа”. В член 2 се иска “признаване на македонското малцинство в НРБ”. В член 8 от устава експлицитно се заявява, че организацията е против всякакво накърняване на териториалната цялост на Народна Република България, а в член 9 се отхвърля насилието и незаконната дейност. С член 10 организацията се обявява срещу всички форми на сепаратизъм, национализъм, шовинизъм, асимилация и геноцид. В член 3 от приетата програма се декларира, че организацията ще се бори за “осигуряване на свободна трибуна за изказване на алтернативни мнения по проблемите на общественно-политическото развитие на Македония”. Едно от средствата за постигане на тези цели, така както е формулирано в член 8 от програмата, е “изнасяне на беседи, лекции от историческото минало на македонския народ”.

Още от създаването си ОМО “Илинден” става обект на различен по форма и интензивност официален натиск. Част от действията на властите по ограничаване на правото на мирно събрание в момента са предмет на дело пред Европейската комисия по правата на човека в Страсбург, докладът по което се очаква съвсем скоро.¹⁸ Няма съмнение, че тези официални действия допринасят за радикализирането на позицията на организацията през 1992-1994 г. От този период са и някои изказвания на нейни лидери, които затвърждават публичния образ на ОМО “Илинден” като “сепаратистка” организация. В едно интервю пред скопския вестник “Пулс” от септември 1992 г. тогавашният лидер на организацията г-н Йордан Костадинов заявява: “Ние не сме малцинство в Пиринска Македония. Тя е населена главно с македонци, няколко македонци-мюсюлмани, които са под влияние на турската пропаганда и няколко българофили. Но техният процент е малък. Ние искаме автономен статут; автономна област, в която да се изучава македонски език в училищата и да се говори в администрацията; македонска православна църква, независима от българската църква; радио и телевизия в Благоевград на македонски език и във всички други институции. Ние ще искаме оттегляне на българските окупационни войски от Пиринска Македония и поддържане само на милиция, която да се бори с престъпността.”¹⁹ Това са най-радикалните искания правени от лидер на ОМО “Илинден” и от лидер на организациите, самоопределящи се като “македонски” изобщо. Те са възпроизведени на няколко пъти по-късно публично до 1994 г. и все по-рядко и никога публично в периода след 1994 г. Искания за “образуване на независима македонска държава чрез откъсване на Пиринска Македония от България”, както се посочва в искането на групата народни представители, не са правени. Тези най-радикални искания са били винаги под формата на изказвания на отделни лидери²⁰ на ОМО “Илинден”,

¹⁸ Виж Applications No. 29221/95 и 29225/95.

¹⁹ Пулс, Скопие, 3. 09. 1992 г.

²⁰ Според редица наблюдатели, оттеглянето от председателството на ОМО “Илинден” на Стоян Георгиев се дължи на неприемане на радикализма на крилото на Йордан Костадинов, което

като никога не са били включвани в официални документи на организацията. Така, в изпратения по почти същото време (14 ноември 1992 г.) протест на организацията до 37-ото Народно събрание подобни искания не се съдържат. Седемте искания, формулирани в протеста включват: промяна на член 11, ал.4 от Конституцията; включване на две опции във формулярите за предстоящото преброяване; снемане на депутатския имунитет на народни представители; забрана на няколко националистически организации в съответствие с член 20 от МПГПП; преразглеждане от Народното събрание на отказа му да признае или не македонската нация, както и на възможностите за предоставяне на автономия; гласуване от Народното събрание на "Закон за осъждане на III българско царство" и оставка на Главния прокурор на Републиката г-н Татарчев.²¹ Подобни искания отсъстват и в молбата на Координационния съвет на ОМО "Илинден" до Министерството на образованието, също от 14.11.1992 г. В нея се иска часовете по българска история да се заменят с часове по родна история; от часовете по български език и литература, без да се изваждат от учебната програма, да се отделят необходимия брой часове "за пълноценно овладяване на майчиния език"; "да се заделят часове за факултативно изучаване на международните документи за правата на човека и малцинствата".²²

Въпросът за големината на една организация е без съмнение от значение за преценката на това, доколко тя както актуално, така и потенциално, представлява заплаха за "националното и държавно единство на България" по смисъла на член 44, ал.2 от Конституцията. В искането на групата народни представители този въпрос също се обсъжда. Там се твърди: "ОМО Илинден" – ПИРИН е с незначително влияние в обществото и държавата." С оглед цялостната преценка за дейността на партията, би било полезно да се обсъди и това, колко са членовете на организацията. Точна преценка би била невъзможна, поради факта, че "ОМО Илинден" – ПИРИН е новосъздадена организация и от нейното учредяване са изминали едва няколко месеца. Приблизителна преценка обаче би могла да се направи на базата на известните данни за организацията, обозначена в искането като един от "първоприемниците" – сдружението ОМО "Илинден", за изтеклите девет години от неговото съществуване. Сведенията за общия брой на членовете и симпатизантите на ОМО "Илинден" в най-активния период от нейното развитие са твърде противоречиви и това е напълно естествено като се има предвид официалния натиск срещу организацията и още повече факта, че тя не успява да получи статут на юридическо лице. Г-н Красимир Илиев, който в ранния период е бил секретар на организацията, но после се обявява против нея твърди през ноември 1991 г., че тя се състои от 150-160 души.²³ Илона Томова говори за около 1500 симпатизанти в Пиринска Македония.²⁴ Хю Пултън дава цифрата 1000 души според самооценката на ОМО "Илинден" през 1993 г.²⁵ Какъвто и да е случая с точния брой става ясно, че това е една малка организация, която дори поради самото това не би могла да представлява сериозна заплаха за българската държава.

започва да доминира в ръководството на организацията през 1992 г. (Виж например: Hugh Poulton, Who are the Macedonians, London: Hurst & Co., 1995, p.154.)

²¹ Протест на Обединената македонска организация "Илинден" от 14.11.1992 г., Архив на БХК.

²² Молба от Обединената македонска организация "Илинден" до Министерството на образованието, 14.11.1992 г., Архив на БХК.

²³ "Дека сме били сръбски мекерета, е точно!", в. "Труд" от 14 ноември 1991 г.

²⁴ Аспекти на етнокултурната ситуация в България, София: Аксес, 1992, с.294-295.

²⁵ Hugh Poulton, Who are the Macedonians, London: Hurst & Co., 1995, p. 154.

Много от другите организации, обявили себе си за “македонски”, не приемат голяма част от публично заявените искания на част от лидерите на ОМО “Илинден”. Такъв е например случая с ТМО-ВМРО (независима) “Илинден” на г-н Георги Солунски. В едно интервю през 1992 г. той заявява: “Ние не сме ОМО “Илинден”. ОМО “Илинден” са в Пиринска Македония, те не са регистрирани. Ние сме македонисти, а те са нещо малко по-различно, искат да правят автономна македонска държава Пиринска Македония, за което не е момента. Отива се към разглеждане на границите, не се тачим много с тях.”²⁶ Подобна е и ситуацията вътре в организацията ОМО “Илинден”. През целия период от създаването ѝ идейните различия и противоборствата, основани на това какви трябва да бъдат исканията на организацията и колко радикално те трябва да бъдат изразявани, остават и намират изява в оформянето на различни вътрешни групировки. Какво е тяхното влияние върху организацията е трудно да се прецени, тъй като, след отказа да ѝ бъде предоставен статут на юридическо лице, става невъзможно да се съизмери вътрешно-организационния ѝ живот с изискванията на един съдебен спор.

2. Регистрации и откази за регистрация на “македонски” организации

Много малко от организациите, които се самообявяват за “македонски” са потърсили възможност да придобият статут на юридически лица и, следователно, много малко от тях са дали възможност на съдилищата да се произнесат по конституционособразността и законособразността на техните цели и дейност. Въпреки това трябва да се отбележи, че сред тях има и такива, които вече са придобили статут на юридически лица. Една такава организация е “Традиционната македонска организация (ТМО) – ВМРО” с ръководител г-н Георги Солунски, която получи статут на юридическо лице като сдружение на граждани на 3 юни 1998 г. от Софийски градски съд. Организацията е първоприемник на Традиционната македонска организация-ВМРО (независима) “Илинден”.²⁷ В хода на производството по вписването пред Софийски градски съд не бе повдигнат въпрос за евентуално противоречие с Конституцията и с действащото законодателство в частта му, в която става дума за “националното и държавно единство на България”. Другата организация, която поиска и на която бе отказан статут на юридическо лице като гражданско сдружение поради това, че дейността ѝ е насочена срещу единството на нацията е ОМО “Илинден”.

В устава на сдружението ОМО “Илинден”, представен пред Благоевградския окръжен съд през 1990 г. са включени искания, някои от които съдът обяви за противоконституционни²⁸. Член 1 и член 2 от устава и т. 3 и т. 8 от програмата на ОМО “Илинден”²⁹ са обявени от Благоевградския окръжен съд за противоречащи на чл. 52, ал.4, чл.3 и чл.8 от тогавашната Конституция на България³⁰ доколкото като декларации на цели и средства “са насочени срещу

²⁶ Интервю на В. Русанов с Георги Солунски, София, 1992 г., Архив на БХК.

²⁷ Виж по-горе в изложението.

²⁸ Въпросът за това, доколко основателно е обявяването за противоконституционна на една организация само заради мирното изразяване на противоконституционни идеи е отделен и той е обсъден по принцип по-горе в изложението.

²⁹ Виж по-горе за съдържанието на тези текстове от устава и програмата.

³⁰ Член 52, ал.4 (Предишна ал. 3, изм. - ДВ, бр. 29 от 1990 г.) от Конституцията на Народна Република България: “Забраняват се организации, чиято дейност е насочена срещу суверенитета, териториалната цялост на страната и единството на нацията, към разпалване на расова, национална, етническа или религиозна вражда, към нарушаване на правата и свободите

единството на нацията, преследват създаване на национална и етническа вражда, изградени са на антибългарска основа и засягат националната независимост на НРБ". На това основание съдът отказва да впише сдружението ОМО "Илинден" в регистъра на организациите с нестопанска цел.³¹ В това решение той прецени, по аргумент от член 146, буква "б" от ЗЛС, законосъобразността на целите на организацията в хода на охранителното производство по вписването. Последното е прието и в двете решения по обжалването.

При обжалването пред тричленен състав на Върховния съд организацията отхвърля мотивите по същество на първоинстанционния съд. Върховният съд обаче ги приема и добавя към текстовете от програмата на организацията, които противоречат на Конституцията, също така такива цели като: "популяризиране на македонската история и култура" (т.1 от програмата); "защита на македонското историческо минало, култура и традиции" (т.2 от програмата); "политическо развитие на Македония" (т.3 от програмата – интерпретирана извън контекста). Един от решаващите аргументи на съда е, че "намерението на ОМО "Илинден" – Благоевград, да отстоява признаването на македонско национално малцинство непосредствено показва, че постигането на тази цел е за сметка на единството на българската нация, взето и само за себе си и разбирано, от друга страна, като исторически обусловено." Към тези основания тричленният състав на Върховния съд добавя и някои формални нарушения на императивно изискване на чл.138 от ЗЛС – в устава на организацията не е посочен начина за свикване на общите събрания и оповестяването на дневния ред.³²

В молбата си за преглед по реда на надзора пред петчленен състав на Върховния съд сдружението ОМО "Илинден" твърди допуснати съществени процесуални нарушения и необоснованост на решенията. Върховният съд обаче оставя без уважение молбата на сдружението ОМО "Илинден" за преглед по реда на надзора като от всички аргументи на първоинстанционния и на второинстанционния съд набляга особено на противоконституционността поради насоченост срещу единството на българската нация. След като обсъжда целите на организацията, съдът заключава: "Съобразно цитираните текстове на устава и програмата³³ на ОМО, нейната дейност е насочена към денационализиране на българското население и превръщането му в население с небългарско-македонско национално съзнание. Затова тази организация е насочена срещу единството на нацията и в тази връзка тя е забранена по смисъла на чл. 35, ал. 3 от Конституцията на Република България и напълно

на гражданите, както и организации, които проповядват фашистка идеология или се стремят да постигнат целите си чрез насилие."; член 3 от Конституцията на Народна Република България, доколкото е релевантен: "Държавата служи на народа като...организира защитата на националната независимост, държавния суверенитет и териториалната цялост на страната"; член 8 от Конституцията на Народна Република България: "(1) (Изм. - ДВ, бр. 94 от 1990 г.) Република България се управлява точно според Конституцията и законите на страната. (2) (Изм. - ДВ, бр. 29 от 1990 г.) Строгото спазване на Конституцията и законите е основно задължение на всички държавни органи, длъжностни лица, стопанските и обществените организации и на гражданите. (3) (Изм. - ДВ, бр. 29 от 1990 г.) Укрепването на законността и предотвратяването на престъпленията и правонарушенията е задължение на държавата, стопанските и обществените организации и гражданите."

³¹ Решение на Благоевградския окръжен съд по ф.д. №5 от 12.07.1990 г.

³² Решение №301 на ВС от 9.11.1990 г.

³³ Имат се предвид вече цитираните по-горе текстове на членове 1 и 2 от устава и на точки 1,2,3 и 8 от програмата на ОМО "Илинден".

обосновано с атакуваните решения е отказано регистрирането ѝ, респективно това решение е оставено в сила.³⁴

Понастоящем сдружението ОМО "Илинден" (група, която е различна и не бива да се бърка с партията-обект на настоящото конституционно дело) е отново в процедура по придобиване на статут на юридическо лице. Делото вече бе разгледано от първоинстанционния съд в Благоевград, където молбата бе отхвърлена. Предстои разглеждане по жалба на организацията от Апелативния съд. Поради това, че предстои гледане на делото, аргументите на Благоевградския окръжен съд тук няма да бъдат обсъждани.

Както се вижда от този кратък преглед на производството по вписването на сдружението ОМО "Илинден" от всички аргументи за противоречие с Конституцията пред последната инстанция на Върховния съд остава само противоречието с член 52, ал.4 от тогавашната Конституция в частта му, която забранява организации, чиято дейност е насочена срещу "единството на нацията". Съдилищата обаче интерпретират това понятие твърде широко – от събраните доказателства се вижда, че самата претенция за формиране на организация, която е на хора, самоопределящи се като "македонци", се тълкува като подронване на единството на нацията.³⁵ В случая е важно и друго - на нито едно от производствата по никакъв повод не е обсъждана като "крайна цел" на сдружението "образуване на независима македонска държава чрез откъсване на Пиринска Македония от България" както искането на групата народни представители му вменява. Такова искане не е било издигано никога от нито една от организациите, обявили се за "македонски" в България. В този смисъл това недоказано твърдение в искането на групата народни представители е чисто спекулативно.

3. Създаване и дейност на "ОМО Илинден" – ПИРИН

През 1994 и през 1997 г. организацията изживява две формални разцепления, и двете върху идейна основа. Към 1997 г. вече има най-малко три оформени крила – това на г-н Йордан Костадинов в Сандански, което е най-радикално, и две по-умерени - това на г-н Кирил Иванов в Благоевград и това на г-н Иван Сингартийски в Гоце Делчев. На 13 юли 1997 г. се прави един опит за обединение, който обаче впоследствие се оказва неуспешен.³⁶ Крилото в Гоце Делчев се обособява формално в ОМО "Илинден"-Демократично действие. Двете по-умерени групи стоят в основата на формирането на ОМО "Илинден" – ПИРИН. Но те съвсем не са единствените. Към партията се присъединяват и хора, които не са били членове и не са участвали в инициативите на ОМО "Илинден". Свидетелствата за по-умерената идейна ориентация на новата група са много. Част от тях се съдържат в устава на партията ОМО "Илинден" - ПИРИН, но могат да се открият и преди формирането ѝ. Още през септември 1997 г. г-н Кирил Иванов, който е член на ръководството, заявява в едно интервю за вестник "Македонско сонце": "ОМО "Илинден" не е сепаратистка организация... ние македонците съществуваме и се борим с мирни, легални средства за извоюване на нашите човешки права като македонци, като

³⁴ Решение №36 на ВС от 11.03.1991 г.

³⁵ За обосноваването на подобен възглед от гледна точка на Конституцията и международното право виж по-горе.

³⁶ Виж Загаснаа фракциите и кај пиринските македонци, Македонско сонце, 21.08.1997 г.

македонски етнос и организация.”³⁷ По-късно, през февруари 1998 г., двете крила правят опит да регистрират ОМО “Илинден” като сдружение на граждани в Благоевградския Окръжен съд, който в края на краищата се проваля. В заявлението до съда като цел на организацията се сочи: “Да изразява и защитава правата, свободите и интересите на населението от Пиринска Македония, както и останалата част на България, без разлика на тяхната религия, пол, социално положение и социален произход.” Тоест, макар, както се вижда от учредителния протокол, приложен към заявлението, да става дума за обединяване “в една единствена организация” на “отделните македонски организации”, целите включват защита на правата и свободите и на други граждани.³⁸

IV. ПО ОСНОВАТЕЛНОСТТА НА ИСКАНЕТО

Внесеното до Конституционния съд искане за забрана на “ОМО Илинден” – ПИРИН посочва като основание за забраната на тази партия нейната “дейност насочена срещу териториалната цялост, суверенитета и националното единство”. Дейността на тази партия е изключително кратка, и прави трудна преценката за нейната “дейност”, поради простият факт, че такава почти няма. Ограниченият брой изявления на ръководителите на партията (виж по-горе), обаче не дават никакви основание да се приеме наличието на политика противопоставяща се на конституционната уредба в страната. Тези изявления съдържат заявяване на македонско съмосъзнание, но по никакъв начин не са насочени към нарушаване на конституционния ред в страната.³⁹

Преценката на дейността на партията преди нейното създаване също не дава основание за подкрепа на твърденията в искането на групата народни представители. “ОМО Илинден” – ПИРИН възниква като идейно течение в сдружението “ОМО Илинден”, в противовес на някои по-радикални позиции на лидери на ОМО Илинден. Дори и тези радикални изявления на лица, които не са членове на “ОМО Илинден” - ПИРИН, никога не се е поставяла под съмнение териториалната цялост на Република България.

Ограничаването на свободата на сдружаване и свободата на словото, е допустима само тогава, когато те пряко и непосредствено застрашават конституционния правопорядък. В конкретния случай става дума за една малкобройна група, която няма в програмата, изявленията и действията си и намек за насилие, нарушаване на законите или конституционния ред.

Държавата разполага с право на контрол за законосъобразност върху целите и дейността на партиите и сдруженията, но този контролен механизъм трябва да

³⁷ “Тука сме, постоиме, и како македонци ке опстоиме”, интервю с Кирил Иванов, Македонско сонце, 25.09.1997 г.

³⁸ Заявление до Председателя на Окръжен съд, гр. Благоевград от Управителния съвет на ОМО “Илинден” и протокол от Учредителното събрание на ОМО “Илинден” от 28.02.1998 г., Архив на БХК.

³⁹ По делото *Сидиропулос срещу Гърция*, Европейският съд обявява отказа на гръцките съдилища да бъде регистрирано сдружение “Дом на македонската цивилизация” за противоречаш на гаранциите за свобода на сдружаване по член 11 на Европейската Конвенция за правата на човека. Отказът за регистрация е мотивиран от гръцките съдилища с твърдението, че македонското самосъзнание на учредителите на сдружението представлява заплаха за териториалната цялост на Гърция. Европейският съд мотивира решението си с това, че твърдението на гръцките съдилища е изцяло спекулативно, “базирано единствено на подозрения за истинските намерения на учредителите”. Виж *Sidiropulos and others v. Greece*, §45.

бъде прилаган за постигането на посочените цели в Конституцията на Република България и международните договори за правата на човека, по които България е страна, като той бъде осъществяван по начин, необходим в едно демократично общество.

Както се посочи по-горе, митингите, събранията и другите законоустановени форми на политическа агитация са част от дейността на всяка политическа партия. Наред с това, те са израз на политическото слово. В този смисъл, изказванията на членове на партията "ОМО Илинден" – ПИРИН, независимо дали са приемливи или не за другите участници в политическия живот, не следва да бъдат квалифицирани като основание за нейната забрана.

По така посочените основания, искането за обявяване противоконституционността на "ОМО Илинден" – ПИРИН, като насочена против единството на българската нация, суверенитета и териториалната цялост на страната е необосновано.

То е необосновано и за обявяването на противоконституционността на "ОМО Илинден" – ПИРИН, като партия, изградена на етническа основа (член 11, ал.4 от Конституцията). Конституционната забрана за партии на "етническа, расова и верска основа" се основава на разбирането да не се допуска в политическия живот използването на етническите и религиозни различия по начин, който засяга демократичните основи и принципите на Конституцията за политически плюрализъм при конституиране органите за управление на държавата.

Като имаме предвид всичко това, молим да отхвърлите искането на 61 народни представители от XXXVIII Народно събрание за установяване на противоконституционността на политическата партия "Обединена македонска организация Илинден – Партия за икономическо развитие и интеграция на населението" ("ОМО Илинден" – ПИРИН).

1

Красимир Канев
Председател на БХК

100.0
Пламен Богоев
Изпълнителен директор на БЦПЧ
